

Szkolny Związek Sportowy w Polsce w latach 1957-1989

Na podstawie oceny działalności Szkolnego Związku Sportowego w Polsce w latach 1957-1989 można stwierdzić, że Związek był ściśle włączony w projekt rozwoju kultury fizycznej (na szczeblu młodzieżowym) w Polsce Ludowej. Miał stanowić podstawę szkolenia dzieci i młodzieży szkolnej dla sportu wyczynowego oraz tworzyć forum pracy wychowawczej uczniów poprzez sport, w duchu ideałów socjalistycznej ojczyzny. Realizacja tych zadań przebiegała różnie, zależnie od sytuacji społeczno-gospodarczej w kraju. Poziom nasycenia ideologicznego Związku nie był jednorodny, aczkolwiek wytyczne o treningu i osiąganiu wyników dla Polski Ludowej brzmiały konsekwentnie na przestrzeni 32 lat działalności Szkolnego Związku Sportowego.

W okresie rozwoju SZS w Polsce do 1989 roku można wyznaczyć ważne etapy, posiadające własną specyfikę i cechy charakterystyczne dla danej fazy. Pierwszy etap przypada na lata 1957-1970 i jest zbieżny z tzw. „małą stabilizacją” rządów Władysława Gomułki. Nastąpiło stopniowe ożywienie sportu szkolnego, m.in. dzięki coraz mocniejszej współpracy ogniw SZS z władzami oświatowymi. Funkcje Przewodniczących Zarządów Wojewódzkich coraz częściej sprawowali kuratorzy oświatowi. Pozyskiwano nowych działaczy, organizowano coraz więcej imprez masowych i tym samym zdobywano rzesze szkolnych sportowców. Sport masowy SZS umocnił pozycję szkoły w systemie sportu i przyczynił się poprzez system igrzysk do stworzenia ośrodków i rejonów tego sportu w Polsce Ludowej. Propaganda komunizmu stwarzała warunki do rozwoju współpracy Szkolnego Związku Sportowego z podobnymi organizacjami szkolnymi z krajów komunistycznych. Dzięki temu uczniowie – sportowcy zostali włączeni w system współzawodnictwa międzynarodowego.

Drugi etap obejmuje okres 1971-1980, gdy władzę w kraju sprawowała ekipa Edwarda Gierka. Pojawiły się wówczas nowe cele w zakresie rozwoju sportu szkolnego oraz nowe formy działalności SZS. Pierwsza połowa lat siedemdziesiątych to okres dynamicznego rozwoju w wielu dziedzinach życia politycznego i społecznego i ta sytuacja zapoczątkowała także nowy okres dla rozwoju kultury fizycznej. W 1973 roku powstała Polska Federacja Sportu, natomiast Szkolny Związek Sportowy został połączony z Akademickim Związkiem Sportowym, mimo kontestacji obu tych związków. Ta fuzja okazała się jednak organizacyjno-sportową porażką. Pomimo wzrostu zasięgu i potencjału kadrowo-materialnego związek szkolno-akademicki rozwiązano, a obie organizacje powróciły do poprzedniej formy i struktury organizacyjnej. W wyniku nowego podziału administracyjnego kraju w 1975 roku powstały nowe zarządy

okręgowe SZS, a to wiązało się z większą liczbą terenowych ogniw – zarządów miejskich i gminnych SZS.

Trzeci etap zawiera się w latach 1981-1989, zatem w dekadzie stanu wojennego i głębokiego kryzysu społeczno-gospodarczego w Polsce. Także SZS przeżywał poważne trudności, a wraz z nim sport szkolny odczuł skutki panującej zapaści gospodarczej i marazmu społecznego. Szkolny Związek Sportowy dokładał wszelkich starań, aby zmniejszyć negatywny wpływ trudności ekonomicznych zarówno na działalność centrali Związku, jak i jego ogniw w terenie. Jednak okres stanu wojennego i jego niekorzystnych następstw w drugiej połowie lat osiemdziesiątych stał się hamulcem nie tylko dla rozwoju organizacyjnego, ale przede wszystkim sportowego i to w całej dekadzie.

W omawianym okresie (1957-1989) Szkolny Związek Sportowy był autorem i realizatorem kilku wartościowych przedsięwzięć. Do najważniejszych należała organizacja nowatorskich form zawodów dla dzieci i młodzieży szkolnej. Wśród nich na uwagę zasługują: Szkolne Igrzyska Sportowe, Szkolenie Młodzieżowych Organizatorów Sportu, „godzina sportu” i ćwiczenia śródlekcyjne, Karta Sprawności Biegowej, Centralne Mistrzostwa SZS, Ogólnopolskie Letnie i Zimowe Igrzyska Młodzieży Szkolnej, Tydzień Sportu Szkolnego, akcja upowszechniania sportu w okresie letniego i zimowego wypoczynku młodzieży: „Sportowe Wakacje” i „Sportowa Zima”, upowszechnianie biegania – „Biegi ku Słońcu”. SZS był także współinicjatorem i twórcą wielkiego systemu ogólnopolskich imprez biegowych. Ponadto podkreślić należy przedsięwzięcia Zarządu Głównego SZS realizowane przy współpracy ze środowiskami masowego przekazu: „Zmieniamy Boiska w Lodowiska” – konkurs „O Wielki Tort Lodowy” – wspólnie z redakcjami „Świata Młodych” i „TDC”, „Międzynarodowy Lekkoatletyczny Czwórbój Przyjaźni” – wspólnie z redakcją „Świat Młodych”, akcja „Piłkarska Kadra Czeki” – wspólnie z TVP, programy sportowe w radiowej „Trójce”. Trzeba również wspomnieć o czynnym włączeniu się Szkolnego Związku Sportowego do różnych masowych akcji, np.: akcja zdobywania kart rowerowych na terenie szkół i akcja zdobywania odznaki „Już pływam”.

Na przestrzeni ponad trzech dekad działalności SZS w jego szeregach aktywnie działało wielu zasłużonych animatorów sportu rekrutujących się głównie spośród nauczycieli wychowania fizycznego. Do najważniejszych działaczy należeli: Zygmunt Banaszek, Mikołaj Bańczyk, Jan Baran, Andrzej Batko, Jerzy Borowski, Zbigniew Cendrowski, Jan Dróżdź, Tadeusz Giergielewicz, Tadeusz Glabisz, Emil Gołąb, Julian Gozdowski, Henryk Jach, Edward Jankowski, Henryk Janowski, Adam Kasprzyk, Jerzy Klima, rodzina Koczorowskich, Bogusław Ksepko, Henryk Kukliński, Andrzej Kułaga, Zbigniew Lipiński, Maria Ciach-

Michalak, Tadeusz Mieczkowski, Ewa Mikulska, Zbigniew Molenda, Zenon Paruszewski, Ewa Plesińska, Stefan Rogalski, Józef Różański, Wacław Rudolf, Zenon Sobieszczański, Józef Szczypa, Władysław Szymański, Stanisław Szyszło, Andrzej Wargowski, Tadeusz Wasilewski, Jan Zajdel, Olga Zakrzewska, Marian Zarzycki oraz wielu innych.

Związek patronował wielu klubom, sekcjom i sportowcom. Najbardziej znanymi i zasłużonymi klubami spod charakterystycznego szyldu SZS okazały się następujące jednostki: MKS „Juwenia” Wrocław (sekcja pływacka i sekcja skoków do wody); MKS „Victoria” Racibórz (sekcja pływacka i sekcja lekkoatletyki); MKS „Zryw” Chorzów (sekcja piłki ręcznej i sekcja piłki nożnej); MKS Olsztyn (sekcja żeglarska); MKS „Karkonosze” Jelenia Góra (sporty zimowe: sekcje narciarstwa biegowego i zjazdowego, saneczkarstwa).

Najlepsi uczniowie – sportowcy reprezentowali Polskę. Na wyróżnienie (w porządku chronologicznym) zasłużyli następujący zawodnicy: Stanisław Kafel, Józef Stawiński (saneczkarze), Jerzy Kowalewski (skoczek do wody), Lucjan Kudzia (saneczkarz), Janusz Kalmus, Wiktor Kobylński (strzelcy), Włodzimierz Perl, Jerzy Olbrych (wioślarze), Józef Ipnarski, Andrzej Iwiński, Jerzy Wojtera, Zbigniew Kowalczyk, Romuald Knasiecki, Tomasz Holc, Andrzej Szamowski, Witold Sadowski, Andrzej Kochański (żeglarze), Tadeusz Kaim (narciarz), Krzysztof Stec (kolarz), Wojciech Perdziński (szermierz), Maria Kaim, Jan Rządkosz, Aleksander Dobosz, Jan Gał (narciarze), Paweł Jastrzębski, Dariusz Juzyszyn, Ewa Slipiko, Ewa Głódź, Paweł Lorenc, Ewa Langińska, Grażyna Borowiecka, Elżbieta Krawczuk, Marian Kolesa, Jacek Wszola, Piotr Bielczyk, Ryszard Skowronek (lekkoatleci), Beata Gałaj, Dariusz Broda, Agnieszka Czopek, Magdalena Białas, Małgorzata Różycka, Leszek Górski (pływacy), Ewa Kusińska (skoczek do wody), Artur Partyka, Jacek Kotewicz, Renata Olejnik, Krzysztof Zwoliński (lekkoatleci), Zbigniew Lubiejewski, Mirosław Rybaczewski (siatkarze), Ewa Lewandowska, Wanda Piątkowska, Jolanta Modlińska, Grażyna Różańska, Teresa Soraka, Krystyna Ambros (wioślarki).

W omawianym okresie Związek realizował swe zadania według haseł propagujących sport. W końcu lat sześćdziesiątych było to hasło: „Od milionów startujących w imprezach do milionów uprawiających sport”. W latach siedemdziesiątych hasło brzmiało: „Każdemu dziecku co najmniej godzinę zorganizowanego ruchu dziennie”. Na początku lat osiemdziesiątych: „Sport dla wszystkich i dla każdego”, a w końcu lat osiemdziesiątych: „Wszystko dla zdrowia”.

School Sports Association (Polish: Szkolny Związek Sportowy; abbrev.: SZS) in Poland in 1957-1989

Based in the assessment of the performance of the School Sports Association in Poland in 1957-1989, it can be concluded that the Association was deeply involved in the development of the young people's physical culture in the former Polish People's Republic. It was supposed to provide the basis for the competitive sport training of school-age children and youth and serve as a forum for educating school-age students through sport, in the spirit of the socialist motherland's ideals. These objectives were pursued differently, depending on the current domestic social and economic situation. The level of the ideological saturation of the Association was not constant but the guidelines imposing training objectives and goals to be attained for the Polish People's Republic continued to consistently communicate the same message over 32 years of the School Sports Association's activity.

The period of the development of SZS before 1989 can be divided into significant stages, each with its own distinctive nature and features that are unique for the given phase. The first stage falls between the years 1957 and -1970 and coincides with the so-called "little stabilisation" of Władysław Gomułka's government. The school sport gradually recovered, also thanks to the gradually closer cooperation of the SZS units and educational authorities. The functions of the Provincial Board Chairperson were more and more often held by education superintendents. New activists were acquired and more and more mass events were organised, which helped attract huge numbers of school athletes. The mass sport activity of SZS strengthened the role that schools had in the sports system and contributed, through the system of sport events, to the establishment of sport centres and regions in the former Polish People's Republic. The communist propaganda provided conditions for the development of collaboration between the School Sports Association and similar organisations operating in communist countries. This allowed students - athletes to be included in an international competition system.

The second stage covers the period from 1971 to 1980 during which the country was under the rule of Edward Gierek's administration. At that time, new school sport development goals emerged and SZS launched new activities. The first half of the nineteen seventies was the period marked by a dynamic development of many areas of the political and social life, which also initiated a new period in the physical culture development. In 1973, the Polish Sports Federation was established and the School Sports Association was merged with the Academic Sports Union, a change which was disapproved by both these unions. This merger turned out

to be a failure, both organisational and with regard to sports. Although the coverage and the personnel and material potential of the new school and university union was bigger, it was finally dissolved and both organisations regained their former status and structures. The new administrative division of the country, introduced in 1975, led to the establishment of new district boards of SZS and, as a result, a greater number of branch units - municipal and borough SZS boards - all over the country.

The third stage covers the period of 1981-1989, that is, the martial law decade, marked by a deep social and economic crisis in Poland. SZS also went through serious difficulties; alongside, the school-based sport activities suffered from the results of the on-going economic crisis and social depression. The School Sports Association was doing its best to minimise the negative impact of the economic hardships both on the activity of the Association's central office and its local country branches. However, the martial law period and its adverse consequences which took place in the second half of the nineteen eighties slowed down both the organisational development and even more importantly the sports development over the entire decade.

During the period being discussed (1957-1989), the School Sports Association was the author and the implementer of several valuable projects. The most important of them were the innovative forms of competitions for school-age children and youth. Among them, the most noteworthy were: the School Sport Games, the Training for Youth Organisers of Sports, the "sport hour" and mid-lesson exercises, the Running Fitness Card, the SZS Central Championships, the National School Youth Summer and Winter Games, the School Sport Week, an action organised to promote sports during the summer and winter school vacations: „Sportowe Wakacje” [Sport Vacations] and "Sportowa Zima" [Sport Winter] and popularization of running – „Biegi ku Słońcu” [Runs to the Sun]. SZS was also the co-initiator and the developer of a broad system of national running events. It is also important to emphasize the projects undertaken by the SZS Management Board in cooperation with mass-media: "Zmieniamy Boiska w Lodowiska” [We change playgrounds into ice rinks] – the "For the Great Ice Cake” competition – organised jointly with the editors of "Świat Młodych” [Youth's World] and "TDC”, "Międzynarodowy Lekkoatletyczny Czwórbój Przyjaźni” [International Athletic Quadrathlon of Friendship] – organised jointly with the editors of "Świat Młodych" [Youth's World], the event "Piłkarska Kadra Czeki” [The National Football Team is Waiting for You] – organised jointly with TVP and sport programs broadcast by the radio channel "Trójka”. It is also necessary to mention that the School Sports Association actively participated in various

mass events, e.g. actions encouraging school-age children to get bicycle cards at schools and the "Już pływam" [I'm a Swimmer] badges.

During more than three decades of the SZS history, it included many organisers of sports activities, many of whom were school physical education trainers. The most prominent activists were: Zygmunt Banaszek, Mikołaj Bańczyk, Jan Baran, Andrzej Batko, Jerzy Borowski, Zbigniew Cendrowski, Jan Drózd, Tadeusz Giergielewicz, Tadeusz Glabisz, Emil Gołąb, Julian Gozdowski, Henryk Jach, Edward Jankowski, Henryk Janowski, Adam Kasprzyk, Jerzy Klima, rodzina Koczorowskich, Bogusław Ksepko, Henryk Kukliński, Andrzej Kułaga, Zbigniew Lipiński, Maria Ciach-Michalak, Tadeusz Mieczkowski, Ewa Mikulska, Zbigniew Molenda, Zenon Paruszewski, Ewa Plesińska, Stefan Rogalski, Józef Różański, Wacław Rudolf, Zenon Sobieszczański, Józef Szczypa, Władysław Szymański, Stanisław Szyszło, Andrzej Wargowski, Tadeusz Wasilewski, Jan Zajdel, Olga Zakrzewska, Marian Zarzycki and many others.

The Association was a patron to many clubs, sections and athletes. The most widely known and distinguished clubs under the unique emblem of SZS were the following units: MKS "Juvenia", Wrocław (a swimming section and a diving section); MKS "Victoria", Racibórz (a swimming section and an athletics section); MKS "Zryw", Chorzów (a handball section and a football section); MKS Olsztyn (a sailing section) and MKS "Karkonosze", Jelenia Góra (winter sports: cross-country skiing alpine skiing sections and a bobsledding section).

The best students - athletes represented Poland. Here are the competitors which deserve to be mentioned (in chronological order): Stanisław Kafel, Józef Stawiński (bobsledders), Jerzy Kowalewski (diver), Lucjan Kudzia (bobsledder), Janusz Kalmus, Wiktor Kobyliński (shooters), Włodzimierz Perl, Jerzy Olbrych (rowers), Józef Ipnarski, Andrzej Iwiński, Jerzy Wojtera, Zbigniew Kowalczyk, Romuald Knasiecki, Tomasz Holc, Andrzej Szamowski, Witold Sadowski, Andrzej Kochański (sailors), Tadeusz Kaim (skier), Krzysztof Stec (cyclist), Wojciech Perdziński (fencer), Maria Kaim, Jan Rządkosz, Aleksander Dobosz, Jan Gał (skiers), Paweł Jastrzębski, Dariusz Juzyszyn, Ewa Slipiko, Ewa Głódź, Paweł Lorenc, Ewa Langińska, Grażyna Borowiecka, Elżbieta Krawczuk, Marian Kolesa, Jacek Wszola, Piotr Bielczyk, Ryszard Skowronek (athletes), Beata Gałaj, Dariusz Broda, Agnieszka Czopek, Magdalena Białas, Małgorzata Różycka, Leszek Górski (swimmers), Ewa Kusińska (diver), Artur Partyka, Jacek Kotewicz, Renata Olejnik, Krzysztof Zwoliński (athletes), Zbigniew Lubiejewski, Mirosław Rybaczewski (volleyball players), Ewa Lewandowska, Wanda Piątkowska, Jolanta Modlińska, Grażyna Różańska, Teresa Soraka and Krystyna Ambros (rowers).

During the period discussed above, the Association followed the below sports slogans while working to accomplish its goals. At the end of the nineteen sixties, the slogan was: "From millions starting in events to millions of sport performers". In the nineteen seventies, the slogan was: "Let's give every child at least one hour of organised mobility". At the beginning of the nineteen eighties, it was: "Sport for all and for everyone", and at the end of the nineteen eighties it was: "Everything for health".